

9. Міщук С. Рукописно-книжкова спадщина Волині у другій половині XIX – 30-х рр. XX ст.: дослідження, опис, доля. *Волинські історичні записки* : зб. наук. праць. 2008. Т.1. С. 105–116.
10. Перетц В. Н. Отчёт об экскурсии семинария русской филологии в Житомир 21-26 октября 1910 года. Киев : Типография Императорского Университета св. Владимира, 1911. С. 47–51.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-270-1-16>

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВЦЯ МИКОЛИ АНДРІЙОВИЧА МАРКЕВИЧА

Левдер А. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри історії

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука

м. Рівне, Україна

Микола Андрійович Маркевич народився 7 лютого 1804 року у с. Дунаєць Глухівського повіту Чернігівської губернії (тепер Глухівського району Сумської області) у небагатій дворянській сім'ї, яка походила з давнього козацько-старшинського роду Марковичів-Маркевичів. Його дитинство пройшло у Сокиринцях, Рудівці й Турівці. У 4 роки він уже вмів читати й писати українською, російською, німецькою та французькою мовами. Здобув освіту у приватному пансіоні у с. Лапинці Прилуцького повіту 1814–1817 рр. та Санкт-Петербурзькому благородному пансіоні Головного педагогічного інституту 1817–1820 рр. Під час навчання в пансіоні здобув музичну освіту.

З 1820 р. служив в армії, де познайомився з майбутніми діячами декабристського руху С. Волконським, В. Кюхельбекером, П. Пестелем, К. Рилевим. Спілкувався з відомим літературними діячами: Є. Гребінкою, Г. Квіткою-Основ'яненком, Є. Баратинським, А. Дельвігом, О. Пушкіним. Ці знайомства надихнули М. Маркевича до написання перших поезій, виконаних у дусі канонів класицизму, а також перекладів романтичних поезій Дж.-Г. Байрона та Ф. Шиллера. Перший вірш М. Маркевича був опублікований 1820 року В. Жуковським у журналі «Невський зритель». На той час Микола був юнкером

Курляндського драгунського полку. У 1824 р. він вийшов у відставку в чині поручника і оселився у с. Турівка, де прожив до кінця життя [2].

У 1831 р. вийшла збірка його віршів «Украински мелодии. Сочинение Николая Маркевича». До своїх творів М. Маркевич сам писав музику. Так у 1840 р. у Москві була видана збірка «Народные украинские напевы, положенные для фортепьяно Николаем Маркевичем» [1, с. 215].

Все життя М. Маркевич збирав історичні документи козацької доби з метою створення українського енциклопедичного словника, аби в ній усі охочі могли знайти історичну, географічну, статистичну інформацію про Україну, біографії видатних особистостей. Упродовж 10 років написав понад 100 тисяч статей для енциклопедії, систематизував їх за алфавітом у 30 зошитів, загалом підготував для публікації 11 томів по 600 сторінок кожен [4, с. 110].

У 1842–1843 рр. була надрукована головна історична праця М. Маркевича – «История Малороссии» у 5-и томах, у якій лише перші 2 томи містять авторський виклад, а 3 інші – документи, матеріали, примітки, покажчик імен тощо. Зокрема, у додатках до 5-го тому вміщено відомості про кількість військ та населення за різними джерелами, список полків, устрій і управління, таблиця гетьманів, списки генеральної старшини, церковних ієрархів, хронологія битв тощо. Дослідник запропонував власну періодизацію історії України, побудовану за принципом контрастності – періоди слави та піднесення чергуються з епохами занепаду. Російська критика (В. Белінський, Й.-Ю. Сенковський та ін.) гостро засудила цю працю Маркевича за її науковий рівень та найбільше – за «малоросійський патріотизм» автора. У журналі «Библиотека для чтения» його звинуватили у написанні історії «мікроскопічної країни» Малоросії, в якій «...не більш як мільйон населення та сорок тисяч розбійного козацького війська» [5, с. 78].

Після публікації історичної праці «История Малороссии» упродовж майже 15 років не з'явилося жодної друкованої праці М. Маркевича. Друкувати його знову почали тільки після смерті імператора Миколи I.

М. Маркевич також є автором ряду етнографічних творів: «О климате Полтавской губернии» Москва, 1850 р., «О народонаселении Полтавской губернии» Київ, 1855 р., «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян» Київ, 1860 р., «Сборник малороссийских песен», історичного і статистичного опису Чернігова та інших. Він написав чимало розвідок з історії українського гетьманства та козаччини: «Первая любовь, подвиги и кончина Тимофея Хмельницкого»; «Мазепа»; «Гетьманство Барабаша» [3, с. 39].

За життя історик встиг долучитись до укладання українського словника на 45000 слів з прислів'ями, приказками, казками, піснями, старовинними універсалами, листами. Отримавши у спадок велику

родинну бібліотеку, Микола Андрійович заледве не з юнацьких літ її поповнював. Був відомим колекціонером давніх історичних документів і створив у Турівці великий архів із рідкісними стародруками, історичними манускриптами, гетьманськими універсалами, листами видатних діячів. Архів налічував понад 12 тисяч рукописів українською, польською, французькою, німецькою, турецькою, татарською, латинською, грецькою, грузинською, вірменською, російською мовами.

Майже половину з них історик встиг класифікувати, систематизувати та ввести до каталогу. Серед відомих у тому архіві були документи гетьманів Івана Скоропадського, Кирила Розумовського, Кочубеїв і Гудовичів, матеріали з книгозбірні Петра Рум'янцева, бібліотека Іполита Богдановича, де містилось 400 томів книжок, рукописи, та інші унікальні рукописні й друковані документи.

Відомо, що М. Маркевич мав намір видати свій архів, потім планував продати право на видання колекції – під загальною назвою «Маркевичівський архів». У 1851 р. у виданні журналу «Отечественные записки» була розміщена стаття М. Маркевича з проханням надати допомогу в опублікуванні матеріалів з його архіву. Проте через тяжку хворобу та фінансову скруту історик був змушений продати основну частину своєї збірки відомому колекціонеру поміщику І. Лукашевичу і у 1870 р. нащадки останнього продали колекцію документів Московському Рум'янцевському музею [4, с. 47-48]. Бібліотеку Маркевича (понад 4000 томів) та частину рукописів з його колекції придбала Колегія Павла Галагана. Нині зібрані істориком колекційні матеріали зберігаються у відділі рукописів Російської державної бібліотеки у Москві, а особистий архів історика (листи, переклади, рукописи статей, щоденники, спогади та інші матеріали) в архіві Інституту російської літератури РАН у Санкт-Петербурзі.

Помер Микола Андрійович 21 червня 1860 року і був похований у родинному склепі при церкві Всіх Святих у с. Турівка.

Література:

1. Артюх Л. Передмова // Маркевич М.А. *Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян*. Київ, 1992. 235 с.
2. Сроха М. Марковичі з Сваркового, Маркевич з Дунайця. *Глухівщина*. 1995. 4 жовтня. С. 3.
3. Сфремов С.О. Історія українського письменництва. Київ, 1995. 187 с.
4. Качкан В.А. Українське народознавство в іменах : навч. посібник. Київ, 1995. 305 с.
5. Косачевская Е.М. Письма Н.А. Марковича к О.М. Бодянскому. *Духовная культура славянских народов*. Ленинград, 1983. 250 с.
6. Пономарьов А.П. М.А. Маркевич. *Українці: народні вірування, повір'я, демонологія*. Київ, 1992. 218 с.